Український інститут національної пам'яті

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ, РЕКОМЕНДАЦІЙ І ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ВИКОНАННЯ ВИМОГ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАСУДЖЕННЯ ТА ЗАБОРОНУ ПРОПАГАНДИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ І ДЕКОЛОНІЗАЦІЮ ТОПОНІМІЇ»

Київ
«Смолоскип»
2023

Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» / Марія Тахтаулова (заг. ред.), Олександр Богуш, Сергій Бутко, Людмила Замай, Ігор Каретніков, Богдан Короленко, Олена Охрімчук, Юрій Приходнюк, Володимир Тиліщак. Київ : «Смолоскип», 2023. 42 с.

У збірнику викладено правові засади і практичні рекомендації до виконання Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Видання буде корисним представникам органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади і всім, хто цікавиться процедурою очищення символічного простору українських населених пунктів від імперської та комуністичної символіки.

ISBN 978-617-7622-48-1

© Тахтаулова Марія (заг. ред.), колектив авторів, 2023
© «Смолоскип», 2023

СЛОВО ВІД АВТОРІВ

27 липня 2023 року набув чинності Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Оскільки Український інститут національної пам'яті є центральним органом виконавчої влади, законодавець зобов'язав його супроводжувати процес очищення символічного простору населених пунктів України від маркерів російської імперської політики, зокрема надавати роз'яснення та рекомендації щодо того, як реалізувати норми ухваленого Закону. Із цією метою фахівці Інституту підготували збірник матеріалів, рекомендацій і документів.

У вступній статті збірника детально пояснено, чому усунення імперських стереотипів, міфів, наративів і маркерів зі свідомості українців та нашого публічного простору сьогодні є питанням національної безпеки.

В основній частині видання вміщено інформацію про те, як з'ясувати належність тих чи інших об'єктів до пропаганди російської імперської політики, визначитися із виконавцями і термінами реалізації Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

Особливо корисним під час реалізації Закону буде параграф із роз'ясненнями, які топоніми, пам'ятники, пам'ятні знаки підпадають під винятки у переліку символіки російської імперської політики.

Також ви знайдете потрібну інформацію про засади формування гармонійного топонімічного простору населеного пункту. На підставі чинного законодавства і принципів топоніміки як прикладної дисципліни напрацьовано практичні рекомендації, які можуть стати основою для розроблення критеріїв присвоєння або зміни назв географічних об'єктів.

У додатках до Збірника вміщено посилання на законодавчі акти.

«Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії”» може стати у пригоді під час роботи структурних підрозділів органів місцевого самоврядування, виконавчої влади, військових адміністрацій, на які покладено обов’язок реалізовувати декомунізаційне і деколонізаційне законодавство.

ДЕОКУПАЦІЯ МИНУЛОГО

Російська пропаганда ще з XVIII століття системно підважувала український гуманітарний простір своїми наративами, своєрідними «світоглядними мінами», які мали утримувати українське суспільство в російському інформаційному та культурному просторі. Упродовж трьох десятиліть нашої Незалежності Кремль і його посіпаки користувалися цими сконструйованими у попередні століття міфами та стереотипами, щоб послаблювати українське суспільство, провокуючи конфлікти довкола питань історичного минулого.

На основі тих пропагандистських маніпуляцій будує заперечення права українців на існування й нинішня Російська Федерація на чолі з Путіним.

Тож питання подолання імперських міфів, прощання з ворожими наративами і маркерами не лише в публічному просторі, а й у свідомості українців, є питанням національної безпеки. І нинішнє переосмислення минулого, яке можемо назвати деокупацією свідомості або розмінуванням пам'яті, є вагомою частиною нашого ментального спротиву агресору.

Водночас штучно сконструйовані імперськими істориками та пропагандистами міфи про українську історію були (і є) також намаганням прикрити/замаскувати справжню суть російської імперської політики в Україні — політики, яка завжди була колонізаторською. Упродовж століть її мета є незмінною: підкорити і експлуатувати Україну.

Сьогодні поняття деколонізації дедалі ширше входить у вжиток: з'являються наукові розвідки з проблематики російського колоніалізму, про нього активно говорять у соціальних мережах і медіа. А ще 4–5 років тому, започатковуючи в Українському інституті національної пам'яті суспільний діалог про деколонізацію, ми відчували переважно несприйняття цього поняття. Мовляв, як це, Україна — колонія? Ми ж не в Африці.

Та й Україна в Російській імперії була промисловим центром, а українці в ній могли робити блискучу кар'єру… Так, могли, але зазвичай шляхом відмови від власної ідентичності. Той, хто не бажав цього, перетворювався на людину другого сорту — хохла, якого пропаганда наділяла набором непривабливих чи комічних рис.

У часи СРСР цей стереотип закріплювали далі. Характерною ілюстрацією нав'язування нам статусу людей другого сорту була відома практика встановлення надбавок вчителям російської мови і літератури в українських школах.

Тепер Російська Федерація як послідовник СРСР рядиться в шати борців з колоніалізмом. Про це любить говорити і міністр Лавров, і президент Путін. Наприклад, торік у промові з нагоди оголошення анексії окупованих українських областей Путін, за підрахунками журналістів, за 15 хвилин 11 разів вжив слово «колоніалізм».

Однак Путін та й більшість росіян воліють не згадувати, що століттями територію їхньої держави збільшували за рахунок агресивних завоювань, анексій і дипломатичних маніпуляцій.

Майже всі війни, які розпочинала Росія від XVIII століття, були колоніальними за природою і супроводжувалися численними злочинами: геноцидами, винищеннями, депортаціями, грабунками тощо. Такий характер ведення війни мала більшість російських кампаній: чи то упокорення народів Кавказу, чи то територіальні захоплення в Центральній Азії або на Далекому Сході. Спроби Росії завоювати українські землі аж ніяк не є винятком із цього переліку.

Приєднуючи нові землі, російська влада фізично знищувала та русифікувала народи, експлуатувала їхні ресурси. Від інших колоніальних імперій Росію відрізняє лише те, що вона привласнювала землі і підкоряла народи, які не були відділені від неї морями чи океанами. Ця близькість колоній до метрополії спотворила й затемнила у сприйнятті багатьох справжню природу відносин між імперським центром і периферією.

Відсутністю заокеанських колоній Росія прикриває колоніальну суть свого минулого та сучасного, адже російська мета

була й лишається такою самою, як і в усіх колоніальних імперій: підкорювати й експлуатувати інші народи.

Є й інша особливість російського імперіалізму, що відрізняє його від західноєвропейського. Як зауважила американська дослідниця Ева Томпсон у книзі «Трубадури імперії: російська література і колоніалізм», західний колоніалізм ґрунтувався на поєднанні влади і знання, тобто колонізатори впроваджували на підкорених територіях нову, «більш освічену» форму правління. А от російське колоніальне врядування в цивілізаційному вимірі могло запропонувати підкореним дуже мало. Ба більше, ще в XIX столітті іноземні спостерігачі, як-от Август фон Гакстгаузен, зауважували, що європейські країни, підкорені Росією, мали здебільшого культуру, вищу за культуру їхнього поневолювача.

Попри це, на всіх захоплених територіях Росія здійснювала типову колонізаційну політику. Це і експлуатація природних ресурсів, і переселення з метрополії чи інших земель на підкорені території окремих груп, що отримували привілеї та особливі права, і вивищення російської культури, і знецінення місцевих культур.

Коли у XX столітті Російська імперія трансформувалася в СРСР, її колоніальна природа нікуди не поділася — усі перелічені складові колоніалізму збереглися, як-от централізований контроль кремлівської метрополії над периферією. Попри те, що імперія в новій іпостасі декларувала себе як союз республік, центр забезпечував тотальний контроль підкорених народів через комуністичну партію.

Росіяни продовжували почувати себе привілейованими «старшими братами», вважаючи свою культуру вищою за культуру поневолених народів, зокрема й українців. Для демонстрації та закріплення цього статусу всю територію імперії маркували пам’ятниками й назвами на честь російських діячів культури. Тож в усіх куточках СРСР обов’язково мали були вулиці і пам’ятники як Лєніну, так і Пушкіну.

Тривала також насильницька асиміляція та спотворення національних ідентичностей під стандарти метрополії, зокрема через політику русифікації. Від неї особливо постраждала

Україна, де в містах із сотнями тисяч мешканців практично не лишалося україномовних шкіл, бо їх перевели на російську мову навчання.

Абсолютна більшість росіян, серед яких культивували імперіалістичну свідомість країни-агресора, і досі впевнені, що їхня країна має право вирішувати долі колонізованих народів.

У внутрішній і зовнішній політиці Москви, її економіці та культурі стирання і знецінення корінних культур триває й нині, і це є відвертим колоніалізмом. Тож російське військове вторгнення в Україну є намаганням метрополії повернути колонію, яка обрала свободу.

То що ж розуміти під деколонізацією?

Першим, на що слід звернути увагу, є усунення з публічного простору маркерів імперськості і зверхності «старшого брата». Адже, як ми сказали раніше, важливою складовою утвердження політичної та символічної влади Кремля над підкореними територіями було насадження спільного культурного простору, зокрема шляхом встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, які були імперськими (російськими та радянськими) символами. Такими маркерами також є топоніми, зокрема назви населених пунктів, вулиць, площ, провулків тощо, а також відповідні зображення в екстер'єрах та інтер'єрах громадських будівель і споруд.

Встановлення пам'ятників і присвоєння найменувань, що здійснювала імперія в Україні, також були покликані поширювати російські пропагандистські наративи та демонструвати вищість російської культури, водночас підкреслюючи другорядність української.

Важливо зауважити, що усунення з публічного простору нав'язаних імперією маркерів своєї політичної, військової та культурної вищості аж ніяк не є запереченням тих чи інших культурних надбань. І прибирання з публічного простору топонімів чи пам'ятників на честь певних культурних діячів не означатиме зникнення їхнього культурного доробку, який залишатиметься доступним.

У той же час деколонізація не може обмежуватися пам'ятниками й назвами вулиць. Перед усіма нами постає значно глибша

робота — переосмислення минулого. І насамперед нам необхідно попрощатись із москвоцентричними орієнтаціями у гуманітарній сфері, зокрема в історії.

Російська пропаганда свого часу сформувала чіткі рамки для історії України. Насамперед, вона мала бути придатком російської, тож історичні події на наших землях повинні дублювати російські процеси, при цьому бувши менш масштабними. Те саме стосувалося культури: найважливішим для українських письменників, композиторів, художників мав бути зв'язок із російськими митцями, які завжди виявлялися вчителями й натхненниками, тож наші творці мали рівнятися на їхні зразки .

Показово, що другорядність підкреслювали навіть у дрібницях. Ті, хто застав радянську школу, можуть пригадати, що підручники української історії у порівнянні з історією СРСР були менші за форматом та розміром і навіть гірше ілюстровані.

А ті сторінки українського минулого, які не вписувалися в «прокрустове ложе» пропаганди, маргіналізували або відверто дискредитували. Ці шаблони виявились настільки міцними, що тримаються й донині, як-от уявлення окремих людей про український визвольний рух як рух «пособників фашистів» або представлення його діячів («мазепинців», «петлюрівців», «бандерівців») як несусвітніх зарізяк.

Російський уплив бачимо й на півдні України. Історія цього краю здебільшого побудована на російських міфах, адже її почали викривляти на догоду імперським інтересам наприкінці XVIII століття — одразу після включення Північного Причорномор'я до складу Російської імперії. Те, що не вписувалося в імперські концепції, замовчували та заперечували. Мета цього «забування» зрозуміла: підкреслити виняткову цивілізаційну роль Росії. Так сформувалось уявлення про початок освоєння регіону лише після його захоплення Росією. Цю легенду старанно підтримувала російська імперська, а згодом і радянська історіографія.

На жаль, в Україні масове знання про історію південних степових регіонів досі перебуває у полоні цих міфів. Ми недостатньо знаємо про доросійське минуле Північного Причорномор'я, про внесок українських козаків і кримських татар в освоєння

степу. Для багатьох українців залишається невідомим, що задовго до єкатєрін і потьомкіних на причорноморських просторах розвивалися та жваво торгували міста.

Власне, ці імперські концепції під назвою «Новоросія» та інші маніпуляції історичними фактами активно використовує нинішня російська пропаганда для обґрунтування своїх імперських амбіцій, а також виправдання і поглиблення агресії проти України.

Наостанок зауважу, що історія українських земель значно багатогранніша, аніж нав'язували з Москви. І тому усунення з публічного простору символіки російської імперської політики відкриває можливість для громад відкрити для себе власне минуле, повернути в пам'ять і публічний простір рідні назви, увічнити імена тих, ким можна й треба пишатися.

Володимир Тиліщак

1. Що таке пропаганда російської імперської політики

Слово «пропаганда» походить від лат. *propagare*, що українською буквально перекладається як «поширювати», «розповсюджувати». Виникнення дефініції пов'язують з діяльністю Ватикану, а саме з створенням у 1622 році Congregatio de Propaganda Fide (Конгрегації поширення віри) для протидії Реформації. Скорочено цю установу називали «Пропагандою».

Із XVIII століття термін почав стрімко проникати у світське життя. У широкому сенсі під пропагандою розуміють поширення соціально-політичних, природничо-наукових та інших знань для їхнього втілення у суспільну свідомість, а у вузькому — ідеологічно спрямовану діяльність для формування у конкрет-

них верств населення певних поглядів та уявлень, зміни їхнього світогляду.

За деяких обставин пропаганда є одним із основних засобів політичної маніпуляції. За визначенням американського вченого, доктора філософії з комунікацій Університету штату Флорида Річарда Алана Нельсона, пропаганда — це систематична форма цілеспрямованого переконання, що має вплинути на емоції, ставлення, думки і дії визначеної цільової авдиторії з ідеологічною, політичною чи комерційною метою за допомогою контрольованого передавання однобоких повідомлень (які можуть бути фактами або не бути ними) через прямі та масові інформаційні канали.

Російська держава завжди використовувала пропаганду як практику державотворення, дієвий інструмент внутрішньої і зовнішньої політики. Важливою складовою сучасної російської пропаганди є ідеалізація московських князів і царів, вихвалянням імперської минувшини Росії, героїзація історії СРСР, глорифікація (возвеличення, прославлення) путінської внутрішньої та зовнішньої політики. Зазвичай російська пропаганда — це маніпулювання фактами, замовчування невдач і перебільшення успіхів, просування хибних інтерпретацій подій, спекулювання на національних або соціальних фобіях. Одне слово, вигадки й відверта брехня.

Важливим підґрунтям цієї пропаганди є великодержавницька, шовіністична ідеологія, що починалася з концепції «Москва — третій Рим», а в наш час набула характерних ознак так званого «русского міра». Тому вона опинилася на вістрі агресії Росії проти України.

Наріжним каменем сучасної російської пропаганди є заперечення існування українців як окремої нації, ігнорування нашої ідентичності, відкидання права на існування Української держави, спотворення образу України не тільки в очах росіян, а й всього світу.

Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» визнає російську імперську політику злочинною та засуджує її. Зважаючи на це, пропаганда такої політики теж є злочином і має бути засуджена.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 1 Закону визначено, що таке пропаганда російської імперської політики. До неї належать:

1. Публічна ґлорифікація або виправдання російської імперської політики.

2. Поширення інформації, спрямованої на виправдання російської імперської політики.

3. Публічне використання продукції, яка містить символіку російської імперської політики.

4. Публічне заперечення злочинів (репресивних заходів) проти українського народу.

Щоб запобігти розповсюдженню пропаганди російської імперської символіки, Законом встановлено певні обмеження та заборони, зокрема щодо:

1. Присвоєння географічним об’єктам, юридичним особам і об’єктам права власності: назв, що містять символіку російської імперської політики, а також що глорифікують, увічнюють, пропагують державу-терориста (державу-агресора) або її пам’ятні, історичні та культурні місця, населені пункти, дати, події.

Наприклад, до цього часу в багатьох населених пунктах України є вулиці, названі на честь російських політичних або військових діячів, таких як Суворов, Кутузов тощо. Трапляються навіть назви населених пунктів, як-от село Потьомкіне в Бериславському районі на Херсонщині. Не рідкість — назви вулиць, пов’язані з історичними подіями або визначними місцями Росії (приміром, Бородинська, Кремлівська, Сталінградської битви та інші). І чи не найпоширенішими є назви на честь міст та регіонів Росії: Московська, Сахалінська, Ростовська вулиця тощо.

2. Виготовлення й поширення символіки російської імперської політики.

Прикладом цього може бути виготовлення сувенірної або друкованої продукції із зображеннями державних гербів, державних прапорів Росії у різні часи її існування, портретів державних і політичних діячів тощо.

3. Публічне використання символіки російської імперської політики.

Це може бути використання елементів одягу з написами, що прославляють державу-агресора або її діячів, як-от: «Не смешите мои “Искандеры”», «Слава России», «С нами Путин».

Прапор Російської імперії, прапор Російської Федерації

Герб Російської імперії, герб Російської Федерації

Гербовий прапор Російської імперії (прапор династії Романових)

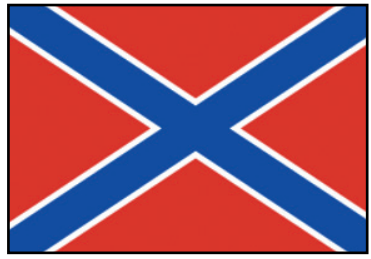

Прапор Новоросії

Георгіївська стрічка

Ґлорифікація російського свята з використанням Собору Покрова Пресвятої Богородиці (більш відомого як храм Васілія Блаженного)

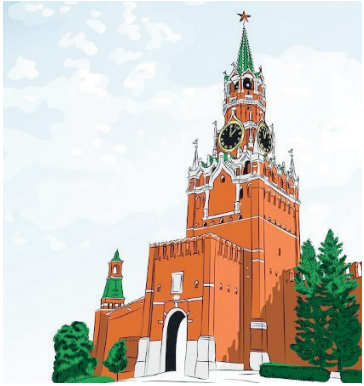

Зображення московського Кремля

2. Як визначити символіку російської імперської політики

Визначення символіки російської імперської політики викладено у пункті 4 частини першої статті 2 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Серед іншого, це:

- зображення офіційних символів державних утворень, починаючи від Московського царства й до Російської Федерації включно (прапори, герби тощо);
- зображення, пам’ятники, пам’ятні знаки та написи, присвячені особам, які обіймали керівні посади у державних, мілітарних структурах, політичних партіях (зокрема у створених на підпорядкованих територіях імперських структурах), брали участь у реалізації імперської політики або сприяли їй, працювали в радянських органах державної безпеки всіх рівнів, публічно підтримували, вихваляли або виправдовували (скажімо, в мистецьких творах чи медіа) російську імперську політику, закликали до русифікації або українофобії;
- зображення гасел і цитат, що прославляють чи виправдовують російську імперську політику;
- пам'ятні знаки, що увічнюють історичні події, пов'язані з утіленням російської імперської політики;
- топоніми, назви установ, організацій, підприємств на честь згаданих осіб і подій, назв географічних, історичних і культурних об’єктів РФ.

Наприклад, згідно з пунктом 4 частини 1 статті 2 Закону, до символіки російської імперської політики належить назва села ***Князе-Григорівка*** Великолепетиської селищної громади Каховського району Херсонської області. Вона пов’язана з Григорієм Потьомкіним — державним і військовим діячем Російської імперії (генерал-фельдмаршал, князь, фаворит і найближчий соратник російської імператриці Катерини II, реалізатор колонізаторської політики, командувач російської армії в росій-

сько-турецькій війні 1768–1774 років, за наслідками якої до Російської імперії відійшли території Північного Причорномор'я; у 1774–1782 роках — новоросійський генерал-губернатор, з 1782 року — правитель Катеринославського намісництва; село Князе-Григорівка засновано 1784 року на землях, наданих племіннику князя Потьомкіна графу Олександру Самойлову).

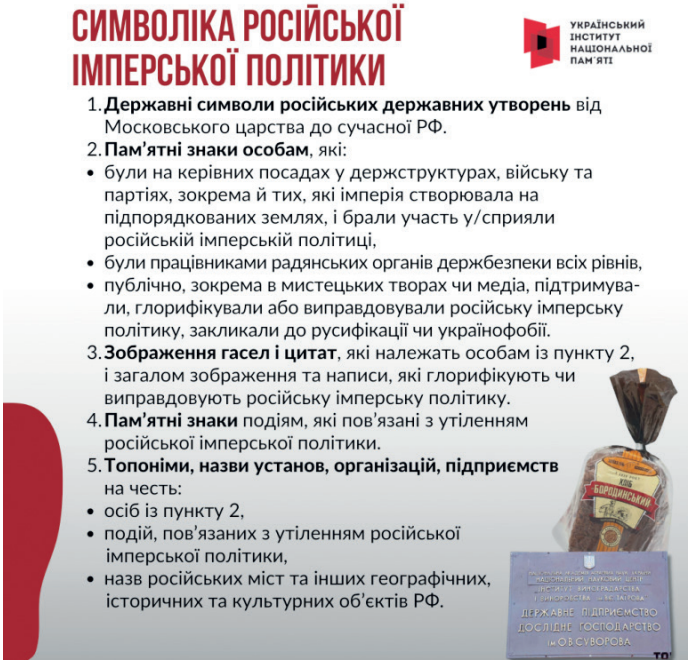

Заборонену символіку містить також назва села ***Суворовське*** Тульчинського району Вінницької області або найменування ***Державного підприємства «Дослідне господарство імені О. В. Суворова Інституту сільського господарства Причорномор'я Національної академії аграрних наук України»***, яким присвоєно ім'я Олександра Суворова — військового діяча Російської імперії, чільного представника російського героїчного пантеону, одного з воєначальників російсько-турецької війни 1768–1774 років, учасника придушення козацько-гайдамацько-

го повстання у Правобережній Україні (Коліївщини), організатора депортації кримських християн до Північного Приазов'я у 1778 році.

Для встановлення походження назви населеного пункту, що потенційно може належати до символіки російської колоніальної політики, варто використовувати комплекс джерел — від інформації з відкритих баз даних (у тому числі інтернет-ресурсів) до топонімічних довідників та архівних матеріалів.

У разі виникнення питань щодо належності того чи іншого об'єкта (пам'ятника, назви вулиці, населеного пункту чи юридичної особи) до символів російської імперської політики ініціатор або суб'єкт усунення такої символіки (місцева рада чи адміністрація) може звернутися до Українського інституту національної пам'яті по відповідну допомогу.

Повноваження Інституту, а саме надання роз'яснень і рекомендацій щодо реалізації норм цього Закону, визначено частиною 2 статті 6. Для підготовки фахових висновків, зокрема стосовно належності об'єктів до символів російської імперської політики, Український інститут національної пам'яті утворює експертну комісію — дорадчий орган з істориків, фахівців з ономастики, літературознавців. Її склад і порядок роботи, а також робочі контакти комісії будуть у відкритому доступі на сайті Інституту **uinp.gov.ua**.

3. Терміни реалізації норм закону та їхні виконавці

Стаття 8 Закону визначає суб'єктів, алгоритми й терміни усунення з публічного простору символів російської колоніальної політики.

Заміну топонімів у межах населених пунктів, а також **демонтаж пам'ятників** і пам'ятних знаків (за умови, що останні не підпадають під дію пам'яткоохоронного законодавства) здійснюють органи місцевого самоврядування населених пунктів, місцеві адміністрації (сільські, селищні, міські ради або військово-цивільні адміністрації). Упродовж 27 липня 2023 — 27 січня 2024 року ці органи мають ухвалити відповідні рішен-

ня про перейменування топонімічних об'єктів і демонтаж пам'ятників, пам'ятних знаків.

Якщо після закінчення вказаного терміну рішення не ухвалено, повноваження отримують сільські, селищні, міські голови (або особи, які здійснюють їхні повноваження). У період із 27 січня по 27 квітня 2024 року вони приймають відповідне рішення у формі розпорядження про перейменування топонімічних об'єктів і демонтаж пам'ятників, пам'ятних знаків.

Якщо упродовж вказаного терміну рішення не ухвалено, повноваження отримують голови обласних державних адміністрацій (або особи, які здійснюють їхні повноваження). Упродовж 27 квітня — 27 липня 2024 року ці особи зобов'язані прийняти таке розпорядження з урахуванням пропозицій громадськості, науковців і рекомендацій УІНП.

Якщо пам'ятний знак має пам'яткоохоронний статус, необхідно дотримуватися процедур, передбачених законодавством про охорону культурної спадщини:

- рішення щодо пам'яток місцевого значення упродовж одного місяця з дня одержання подання ухвалює Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП). Такі подання можуть надавати органи охорони культурної спадщини, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, а також інші громадські організації, до статутних завдань яких належать питання охорони культурної спадщини;
- щодо пам'яток національного значення відповідне рішення упродовж одного року з дня одержання подання ухвалює Кабінет Міністрів України за поданням МКІП;
- до 27 липня 2023 року КМУ за поданням МКІП переглядає статус пам'ятників і пам'ятних знаків, які є об'єктами культурної спадщини та містять символіку російської імперської політики;
- у разі, якщо заборонену символіку містить окремий елемент, а не увесь пам'ятний знак, усунути потрібно лише такий елемент.

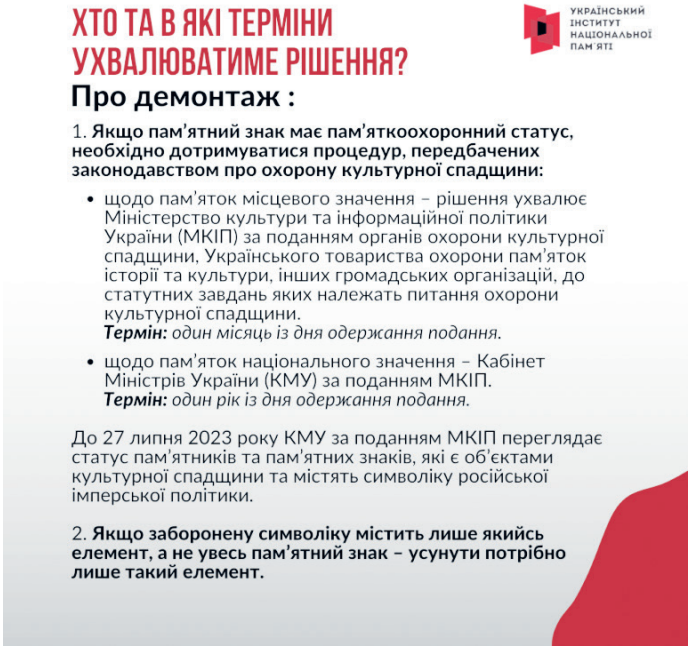

Верховна Рада України приймає рішення про перейменування населених пунктів за такою процедурою:

- місцева влада (органи місцевого самоврядування, військові та військово-цивільні адміністрації) упродовж 27 липня 2023 — 27 січня 2024 року повинна подати до ВРУ свої пропозиції щодо перейменування населених пунктів, районів, назви яких містять символіку російської імперської політики;
- Національна комісія зі стандартів державної мови до 27 червня 2023 року повинна оприлюднити перелік населених пунктів, назви яких не відповідають стандартам державної мови, та відповідні рекомендації щодо їхнього перейменування;
- Кабінет Міністрів України упродовж 27 липня 2023 — 27 січня 2024 року має провести консультації з представницькими органами корінних народів України та подати на розгляд

ВРУ пропозиції щодо перейменування населених пунктів на території Кримського півострова, назви яких містять символіку російської імперської політики;

- ВРУ до 27 квітня 2024 року приймає рішення про перейменування відповідних населених пунктів та районів з урахуванням пропозицій, поданих місцевою владою і Кабінетом Міністрів України й рекомендацій УІНП;
- у разі, якщо протягом 27 липня 2023 — 27 січня 2024 року пропозиції щодо перейменування населених пунктів та районів не подано до Верховної Ради України, відповідне рішення про їхнє перейменування приймає Верховна Рада України на підставі рекомендацій УІНП.

Під час напрацювання пропозицій щодо заміни топонімів необхідно враховувати Закони «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій», «Про географічні назви», пропозиції науковців, думки громади, рекомендації УІНП.

Юридичні особи, політичні партії, об'єднання громадян повинні усунути заборонену символіку:

- з установчих документів, назв, власної символіки упродовж 27 липня — 27 серпня 2023 року;
- власники знаків для товарів і послуг, що містять символіку російської імперської політики, зобов'язані довести їх до відповідності із Законом упродовж 27 липня — 27 жовтня 2023 року;
- юридичних осіб звільняють від сплати адміністративного збору під час держреєстрації змін до установчих документів, пов'язаних із виконанням Закону;
- у разі невиконання вимог Закону діяльність відповідних юридичних осіб, політичних партій, об'єднань громадян може бути заборонено за рішенням суду.

У разі виникнення питань, пов'язаних із реалізацією Закону, радимо звертатися до Українського інституту національної пам'яті **uinp.gov.ua**

ХТО ТА В ЯКІ ТЕРМІНИ УХВАЛЮВАТИМЕ РІШЕННЯ?

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Юридичні особи, політичні партії, об'єднання громадян повинні усунути заборонену символіку з:

- установчих документів,
- назв,
- власної символіки.

Термін: *27 липня – 27 серпня 2023*

Власники знаків для товарів і послуг, які містять символіку російської імперської політики, зобов'язані привести такі знаки у відповідність із законом.
Термін: *27 липня – 27 жовтня 2023*

Юрособи звільняються від сплати адмінзбору під час держреєстрації змін до установчих документів, пов'язаних із виконанням закону про деколонізацію.

Діяльність тих, хто не виконає вимоги закону, може бути заборонена.

4. Дорожня карта правових процедур очищення меморіального простору

1. Моніторинг

Органам місцевого самоврядування на підпорядкованій території необхідно провести обстеження об’єктів культурної спадщини (пам’ятників, меморіальних дощок, братських могил, пам’ятних знаків тощо) на предмет відповідності чинному законодавству.

Відповідно до частини VI. «Інвентаризація об'єктів культурної спадщини», система моніторингу включає постійний, періодичний нагляд і проведення досліджень. Постійний моніторинг проводять виконавчі органи сільської, селищної, міської ради щодо об'єктів культурної спадщини, які розміщені на території, на яку поширюється повноваження таких органів. Постійний моніторинг проводять не рідше одного разу на рік відповідно до плану, що затверджують на початку року не пізніше 20 січня. За результатами проведеного моніторингу на кожний об'єкт культурної спадщини складають інформаційну довідку (див. Додаток 5 до цього Порядку), яку засвідчує підписом особа, що проводила такий моніторинг.

Копії матеріалів моніторингу надсилають органам охорони культурної спадщини, які забезпечують зберігання облікових справ, у термін, що не перевищує 15 робочих днів із дня проведення моніторингу.

На що варто звернути увагу під час проведення моніторингу:

- Необхідність зміни написів на пам’ятниках, пам’ятних знаках чи братських могилах, які розташовані на території громади: «Велика вітчизняна війна» на «Друга світова війна», роки «1941–1945 рр.» на «1939–1945 рр.», «фашизм» на «нацизм», «мирні жителі» на «жертви нацизму». Уваги потребує також заміна написів російською мовою на відповідні написи українською.

- Необхідність демонтажу (після погодження з органом охорони культурної спадщини) поєднання серпа і молота, серпа, молота і п'ятикутної зірки, плуга (рала), молота і п'ятикутної зірки, георгіївської стрічки тощо. Особливо це стосується пам'ятних знаків.
- Зміна або демонтаж із пам'ятних знаків написів, які прославляють комуністичний режим, російську імперську політику. Такими можуть бути написи «На честь визволення», цитати відомих російських і радянських діячів тощо.
- Перевірити наявність пам'ятників і пам'ятних знаків, які є російською імперською символікою часів Московського царства, Російської імперії, СРСР, Російської Федерації.

2. Виявлення порушень пам'яткоохоронного законодавства відповідно до проведеного моніторингу

Якщо в ході обстеження виявлено об'єкти, які підпадають під дію Закону, необхідно насамперед визначити, чи перебувають вони на державному обліку (чи мають статус об'єкта культурної спадщини). Для отримання такої інформації можна звернутися до обласного органу охорони культурної спадщини або районних державних адміністрацій.

Якщо об'єкт не має статусу пам'ятки культурної спадщини, його треба демонтувати (або демонтувати окремі символи на ньому) відповідно до рішення органу місцевого самоврядування.

У разі, якщо об'єкт перебуває на державному обліку та має статус об'єкта культурної спадщини, необхідно отримати дозвіл на роботи на пам'ятках місцевого значення від органу охорони культурної спадщини.

У разі демонтажу (або зміни вигляду) лише окремих елементів об'єкта культурної спадщини додають:

- рішення органу місцевого самоврядування щодо необхідності демонтажу (або зміни вигляду) окремих частин об'єкта культурної спадщини;
- акт обстеження відповідно до форми, визначеної Порядком обліку об'єктів культурної спадщини;
- детальну інформацію про те, які роботи проведуть на пам'ятці, або проєкт її реконструкції (слід зазначити, з якого

матеріалу буде зроблено нові елементи та який шрифт буде використано при зміні написів (новий текст, за його наявності, необхідно погодити). Потрібно вказати, які інші роботи проведуть: наприклад, якщо передбачений благоустрій території, то треба описати, що саме він включає).

- матеріали фотофіксації пам'ятки з указівкою дати.

Відповідно до пам'яткоохоронного законодавства, ремонт або реконструкція пам'яток історії місцевого значення проводять за погодженням із Департаментом культури і туризму

У разі демонтажу або переносу об'єкта культурної спадщини необхідно подати на розгляд Консультативної ради з питань охорони об'єктів культурної спадщини при Департаменті культури і туризму обласної державної адміністрації такі документи:

- обґрунтування неможливості збереження згаданої пам'ятки або необхідності її перенесення
- акт технічного стану пам'ятки;
- копію науково-проєктної документації на перенесення пам'ятки, яка має складатися з текстової частини із загальним аналізом розташування земельної ділянки, на якій розташована пам'ятка, і земельної ділянки, на яку планують її перенесення, у системі міської забудови. Крім того, має бути обґрунтована доцільність такого перенесення. Також необхідно додати супровідні документи, ситуаційні схеми розташування земельної ділянки, де розміщена пам'ятка культурної спадщини, і земельної ділянки, на яку планують перенести пам'ятку (викопіювання з Генерального плану населеного пункту в масштабі 1:2000), загальні обміри пам'ятки культурної спадщини, фотофіксацію та візуалізацію. Оформлення науково-проєктної документації згідно з ДСТУ БА.2.4-4: 2009 «Основні вимоги до проектної та робочої документації»;
- матеріали фіксації пам'ятки;
- фотофіксація місця, куди планують перенести пам'ятку;
- допроєктні пропозиції;
- документ, що засвідчує згоду на перенесення (переміщення) пам'ятки її власника або уповноваженого ним органу (особи) та власника (користувача) земельної ділянки або

уповноваженого ним органу (особи), на яку планують перенести (перемістити) пам'ятку.

Демонтаж і перенесення пам'яток культурної спадщини обов'язково погоджують з Міністерством культури та інформаційної політики України після надання відповідного пакета документів.

5. Кого можна і кого не можна увічнювати в об'єктах топоніміки, пам'ятниках, пам'ятних знаках

Законодавство чітко окреслює категорії осіб, імена яких не можна увічнювати у публічному просторі населених пунктів. Водночас законом визначено окремі випадки, що дозволяють не змінювати топоніми і не демонтовувати пам'ятники чи пам'ятні знаки.

Категорії осіб, чиї імена не можна увічнювати у публічному просторі:

1. Працівники радянських органів державної безпеки всіх рівнів.

Наприклад, **Іван Танкопій** (1902–1943) — командувач 17 Стрілецької бригади військ НКВС, підлеглої Управлінню внутрішніх військ з охорони тилу армії, полковник, Герой Радянського Союзу, сприяв встановленню радянської влади в Україні. На його честь названо вулицю у Харкові, яка підлягає перейменуванню.

2. Керівники органів влади й управління, політичних організацій, партій, збройних формувань за час існування різних форм російської держави від Російського (Московського) царства до нинішньої Російської Федерації, а також інших територіальних утворень, у тому числі невизнаних, створених російською владою під час реалізації імперської політики на окупованих, анексованих чи в інший спосіб зайнятих територіях. Формування таких територіальних утворень характерне як для Російської імперії, так для СРСР, зокрема у формі квазіреспублік, як-от Криворізько-Донецька Радянська Республіка (1918 р.), Галицька Радянська Соціалістична Республіка (1920 р.) чи ДНР/ЛНР (2014 р.).

Кого ж розуміти під керівниками? Це діячі високого рівня, чиї рішення є достатньою підставою для втілення заходів

російської імперської політики. Це передусім особи, що були представниками правлячих (царських) династій Російського (Московського) царства чи Російської імперії, а також особи, що обіймали керівні посади (незалежно від назв цих посад) у вищих органах управління. Це також особи, які обіймали вищі командні посади в армії, керували військами чи самостійними військовими формуваннями російської держави від Російського (Московського) царства до нинішньої Російської Федерації.

Якщо йдеться про очищення простору від символіки комуністичного тоталітарного режиму, то обмеження застосовують щодо керівних посад комуністичної партії починаючи з районного рівня (згідно із Законом «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»).

Наведемо кілька прикладів.

Павло Нахімов (1802–1855) — військовий діяч Російської імперії, флотоводець, адмірал. Брав участь у багатьох військово-морських кампаніях Російського імператорського флоту, в тому числі в десантній операції 1840 р., спрямованій проти загонів Шаміля — керівника національно-визвольної боротьби народів Північного Кавказу. У 1844 році брав участь у військовій кампанії проти горців.

Артем (Федір Сергєєв, 1883–1921) протягом лютого-березня 1918 року обіймав посаду голови Раднаркому т. зв. Донецько-Криворізької Радянської Республіки — квазідержави, створеної більшовиками з метою відриву регіону від України. Згодом, у 1918–1919 рр., заступник голови й нарком радянської пропаганди Тимчасового робітничо-селянського уряду України, член ЦК РКП(б).

Микола Ватутін (1901–1944) під час Другої світової війни командував військами Воронезького, Південно-Західного та 1-го Українського фронтів. Помер у 1944 році внаслідок поранення, отриманого в бою із загоном Української повстанської армії. Після смерті Ватутіна радянська влада розпочала його глорифікацію в неймовірних масштабах: на його честь перейменовували не тільки вулиці, але й міста і села, а пам’ятники Ватутіну стали нагромаджувати по всій Україні. Постать Вату-

тіна, як і решти згаданих вище діячів, стала інструментом пропаганди російської імперської політики.

Олександр Захарченко (1976–2018) у 2014–2018 роках був головою ради міністрів так званої Донецької Народної Республіки — маріонеткової квазідержави, утвореної Росією на окупованій території Донецької області. У 2014-му безпосередньо брав участь у боях проти української армії, зокрема в захопленні терористами Донецька. Причетний до багатьох злочинів, скоєних на окупованій території, в тому числі викраденні людей, незаконному утриманні в тюрмах і підвалах МГБ (рос. Министерство Государственной Безопасности), застосуванні тортур.

3. Діячі, що публічно підтримали російську імперську політику в медіа, літературних та інших мистецьких творах, публічних виступах, висловлювали заклики до русифікації чи українофобії, пропагували російську мову і культуру як вищі порівняно з іншими національними мовами і культурами, наполягали на звуженні українського культурного й інформаційного простору або заперечували суб'єктність Української держави, української нації, боротьбу проти підкорення, експлуатації, асиміляції українського народу, а також правомірність захисту політичних, економічних, культурних прав українського народу, розвитку української національної державності, науки, культури, зневажали питомі етнокультурні ознаки українців, ігнорували українську мову та культуру.

Михайло Лермонтов (1814–1841) – російський поет, прозаїк, драматург. У своїй творчості оспівував російські загарбання, у яких він сам і брав участь. Наприклад, у вірші «Измаил–бей» возвеличує імперські загарбання Росії і пропонує черкесам, яких саме поневолювали росіяни, змиритися з цим і стати хоч рабом, але рабом царя Всесвіту. Його ім'я входить в десятку найбільш поширених «російських» урбанонімів.

Максим Горький (Пєшков Олексій Максимович) (1868–1936) – особа, пов'язана з діяльністю комуністичної партії. Радянський «пролетарський» письменник, ідеолог радянського комуністичного режиму, заперечував право української мови на

існування, активно співпрацював з НКВС, прославляв його роботу, у 1934–1936 рр. – голова Спілки письменників СРСР.

Іван Мічурін (1855–1935) – російський біолог і селекціонер–помолог. Комуністичний тоталітарний режим глорифікував його особу у величезних масштабах, у період сталінських репресій за критику «мічурінської науки» постраждало багато відомих вчених-біологів і генетиків. Серед них був український професор Володимир Симиренко. Мічурін входить в десятку найбільш поширених «російських» урбанонімів.

Водночас законом передбачені винятки: у публічному просторі населених пунктів України можна увічнити деяких діячів, які обіймали керівні посади в російських державних утвореннях від Московського царства до сучасної Російської Федерації чи сприяли її політиці. Йдеться про випадки, коли вони разом із зазначеним вище також захищали політичні, економічні, культурні права українського народу, розвивали українську національну ідентичність, науку, культуру, сприяли розвитку місцевої промисловості, торгівлі, сільського господарства, сприяли розбудові населених пунктів або регіонів України і досягли позитивних результатів у цій справі.

Як приклад можна навести **герцога де Ришельє** (Арман Емманюель дю Плессі, 1766–1822) — французького державного діяча, міністра закордонних справ та прем'єр-міністра Франції і першого градоначальника Одеси та її генерал-губернатора у 1803–18014 роках. Завдяки його особистим старанням місто перетворилося на великий порт із розвиненою торгівлею. Отже, пам'ятник Ришельє (більш знаний як пам'ятник Дюку) і топоніми на честь герцога не підпадають під встановлені законом обмеження.

До винятків належать і зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, пов'язані з опором та вигнанням нацистських окупантів з України, а також назви на честь подій, пов'язаних із опором і вигнанням нацистських окупантів з України.

Отже, вулиця Кожедуба, названа на честь українського, радянського військового льотчика **Івана Кожедуба** (1920–1991), не підлягає обов'язковому перейменуванню, оскільки вона названа на честь особи, яка брала участь в опорі й вигнанні нацистських окупантів з України.

Зважаючи на принципи порядності й доброчесності, відповідно до Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», який встановлює шанобливе ставлення до пам’яті про перемогу над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років, про ветеранів війни, учасників українського визвольного руху та жертв нацизму, Інститут рекомендує зберігати пам'ять про солдатів, офіцерів, лікарів і медсестер, а також усіх тих, хто захищав Україну від нацистських окупантів.

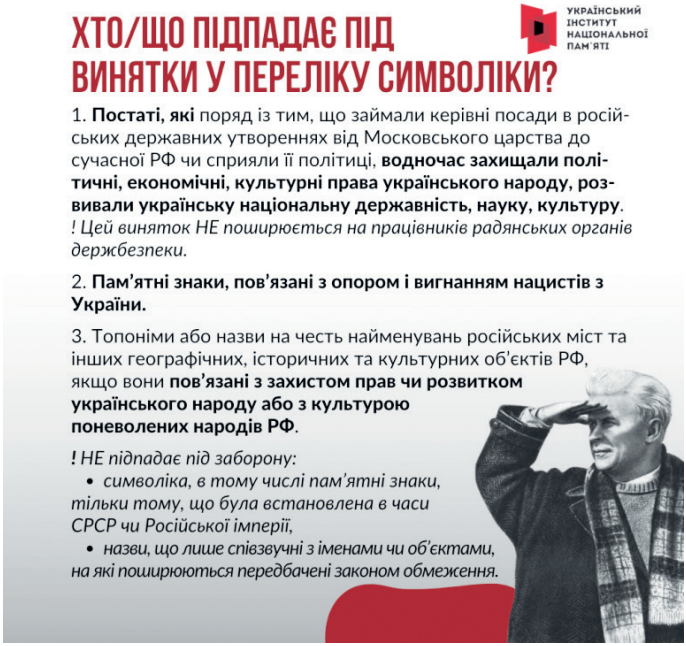

Також визначені законом обмеження не поширюються на:

- топоніми на честь найменувань російських міст та інших географічних, історичних та культурних об’єктів Російської Федерації, які пов’язані з розвитком українського народу чи захистом його прав, а також із культурою поневолених народів Російської Федерації;

- об’єкти, у тому числі пам’ятні знаки, встановлені (споруджені) в часи СРСР чи Російської імперії та не належать до символів російської імперської політики, а також назви, що лише співзвучні з іменами чи об’єктами, на які поширюються передбачені законом обмеження;
- об’єкти всесвітньої спадщини, національні музейний, архівний і бібліотечні фонди, намогильні споруди на території місць поховань, місць почесного поховання на кладовищах, нагороди, отримані до вступу в дію закону про деколонізацію, оригінали бойових знамен, крім символіки сучасного російського воєнного вторгнення в Україну, об’єкти антикварної торгівлі, приватні колекції та приватні архівні зібрання, документи;
- російську імперську символіку в музейних експозиціях, тематичних виставках, наукових працях, творах мистецтва, реконструкціях історичних подій, атласах, картах, путівниках, навчальних матеріалах, інформаційних продуктах, за умови, якщо вона не глорифікує або не виправдовує цю імперську політику.

6. Концептуальні засади формування топонімічного простору населеного пункту

Базуючись на наявному законодавстві і з урахуванням загальних принципів та правил топоніміки, у формуванні топонімічного ландшафту населених пунктів рекомендуємо керуватися таким:

І. Загальні положення:

1. Призначення і зміна урбанонімів мають сприяти відновленню історично сформованої топоніміки населеного пункту, збереженню та відтворенню його історико-культурного середовища.
2. Пріоритетними серед інших пропозицій перейменування є історичні урбаноніми або урбаноніми, які довго були у вжитку.
3. Назва, яку присвоюють об'єкту, повинна відображати його найбільш характерні ознаки, враховувати географічні, історичні, природні та інші умови місцевості, у якій розташований об'єкт.
4. Назва має гармонійно вписуватись у наявні топонімічні ансамблі та не порушувати їхньої цілісності.
5. У назвах міських об'єктів має бути збалансовано відображено всі віхи історичного минулого населеного пункту й України.
6. Назви мають відтворювати цінності сучасної України (Незалежність, Єдність, Свобода, Конституція, Соборність тощо).
7. Урбаноніми мають виконувати свою основну функцію орієнтирів у просторі, тому не допускаєть:
   - використання однакових назв у межах одного населеного пункту;
   - присутність урбанонімів з однаковою назвою у різних частинах населеного пункту, навіть за зміни типу урбано-

німа (майдан, вулиця, провулок, проспект, узвіз, бульвар, в'їзд, проїзд, набережна);

- зміна присвяти назви міського об'єкту;
- бажано уникати номінацій із частинками Ново-, Мало-, Старо- тощо;

8. Назва має складатися з мінімальної кількості слів (бажано не більше трьох), бути милозвучною, легко вимовлятися, запобігати провокуванню неоднозначних або смішних асоціацій.

9. Разом із пропозицією номінації/зміни урбаноніма обов'язково треба подавати відповідну історичну/біографічну довідку.

10. Заборонено присвоювати топонімам назви, що підпадають під дію Законів України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

II. Використання імен осіб (антропонімів):

1. Увічнення імені особи можливо лише після її смерті.

2. Пріоритетним є присвоєння урбаноніма за ім'ям особи, життя та/або діяльність якої пов'язана з місцем, яке називають або перейменовують.

3. Імена осіб присвоюють з метою увічнення пам'яті про них за особистий внесок у боротьбу за незалежність, розбудову Української держави, підтримання міжнародного миру і безпеки, зміцнення міжнародного авторитету України.

4. Увічнюють осіб, що здійснили значний особистий внесок у розвиток науки, освіти, культури та інших сфер суспільного життя, а також героїчний вчинок, у тому числі за новітньої історії України (учасники російсько-української війни, герої Євромайдану тощо).

5. Благоустрій та місце розташування міського об'єкта має відповідати масштабу діяльності особистості, чиє ім'я присвоюють цьому об'єкту.

7. Не допускається збереження та поширення у топонімічному просторі імен осіб, визначених як такі, що мають бути

виключені з топонімічного простору у відповідності до Законів України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

III. Присвоєння назв історичних подій має сприяти:

1. Популяризації видатних фактів історії України, що відображають українські звершення та надбання .
2. Формуванню історичної свідомості українського народу.
3. Збереженню історичної пам'яті українського народу.
4. Розвитку науки, літератури, архітектури, мистецтва та інших сфер суспільного життя.

IV. Використання географічних назв

Бажаним є відображення в урбанімічній мапі населених пунктів таких назв:

1. Усіх обласних центрів України.
2. Районних центрів певної області.
3. Населених пунктів інших країн — міст-побратимів, європейських і світових столиць тощо, за винятком географічних назв, пов'язаних із країною-агресором РФ.

V. Використання нейтральних і «позитивних» назв:

1. Для формування комфортного топонімічного середовища так званих спальних житлових масивів і районів малоповерхової забудови бажано використовувати нейтральні назви або такі, що несуть позитивну конотацію.

Отже, присвоєння та зміна урбанонімів має сприяти гармонізації топонімічного середовища населеного пункту.

ДОДАТОК

Нормативно-законодавча база

Закони України:

Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text

Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3097-20#n18

Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text

Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text

Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text

Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19#Text

Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text

Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12#Text

Про географічні назви
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2604-15#Text

Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text

Про забезпечення функціонування української мови як державної
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-19#Text

Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4865-17#Text

Про місцеве самоврядування в Україні
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

Про Голодомор 1932–1933 років в Україні
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text

Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text

Укази Президента:

Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у XX столітті від 28.01.2010 № 75/2010

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/2010#Text

Урядові акти:

Положення про Державну міжвідомчу комісію у справах увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв війни та політичних репресій

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-96-%D0%BF#Text

Постанова Про затвердження Порядку проведення громадського обговорення під час розгляду питань про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності, які за ними закріплені, об'єктам права власності, які належать фізичним особам, імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2012-%D0%BF#n9

ЗМІСТ

СЛОВО ВІД АВТОРІВ 3

ДЕОКУПАЦІЯ МИНУЛОГО
Володимир Тиліщак 5

1. Що таке пропаганда
російської імперської політики 11

2. Як визначити символіку
російської імперської політики 17

3. Терміни реалізації норм закону та їхні виконавці 20

4. Дорожня карта правових процедур
очищення меморіального простору 25

5. Кого можна і кого не можна увічнювати в об'єктах
топоніміки, пам'ятниках, пам'ятних знаках 29

6. Концептуальні засади формування
топонімічного простору населеного пункту 35

ДОДАТОК
Нормативно-законодавча база 38

Публіцистичне видання

Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»

Відповідальний за випуск: *Ростислав Семків*
Верстка: *Олена Нужна*

Підписано до друку 17.11.2023
Формат 84×108 $^{1}/_{32}$.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 2,21.

ТОВ «Смолоскип»
04071, Київ, вул. Межигірська, 21. Тел. і факс +38 (044) 425-23-93.
E-mail: mbf.smoloskyp@gmail.com; www.smoloskyp.org.ua
Державний реєстраційний номер
3202 від 28.05.2008, 2348 від 21.11.2005

ISBN 978-617-7622-48-1

Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» / Марія Тахтаулова (заг. ред.), Олександр Богуш, Сергій Бутко, Людмила Замай, Ігор Каретніков, Богдан Короленко, Олена Охрімчук, Юрій Приходнюк, Володимир Тиліщак. Київ : «Смолоскип», 2023. 42 с.

У збірнику викладено правові засади і практичні рекомендації до виконання Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Видання буде корисним представникам органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади і всім, хто цікавиться процедурою очищення символічного простору українських населених пунктів від імперської та комуністичної символіки.